

Beeld: Word Stock-foto

Programma

- Kennismaking
- Dementie Verbeeld
- Introductie: zingeving en dementie
- Introductie: omgaan met mensen met dementie
- Pauze
- Vragen / bespreking
- Oefening: zingevingsvraag
- Oefening: casusbespreking
- Vragen / bespreking
- Evaluatie en reflectie
- Lunch en afsluiting

Beeld: Word stock-foto

Welkom

Toelichting doelen training en programma

Bepalen 'spelregels' van de dag

Waar kom jij 's morgens je bed voor uit?

Beeld: Word stock-foto

Energizer, doel:

- Kennismaking met elkaar
- Kennismaking met eigen zingeving

Energizer: waar kom jij 's morgens je bed voor uit?

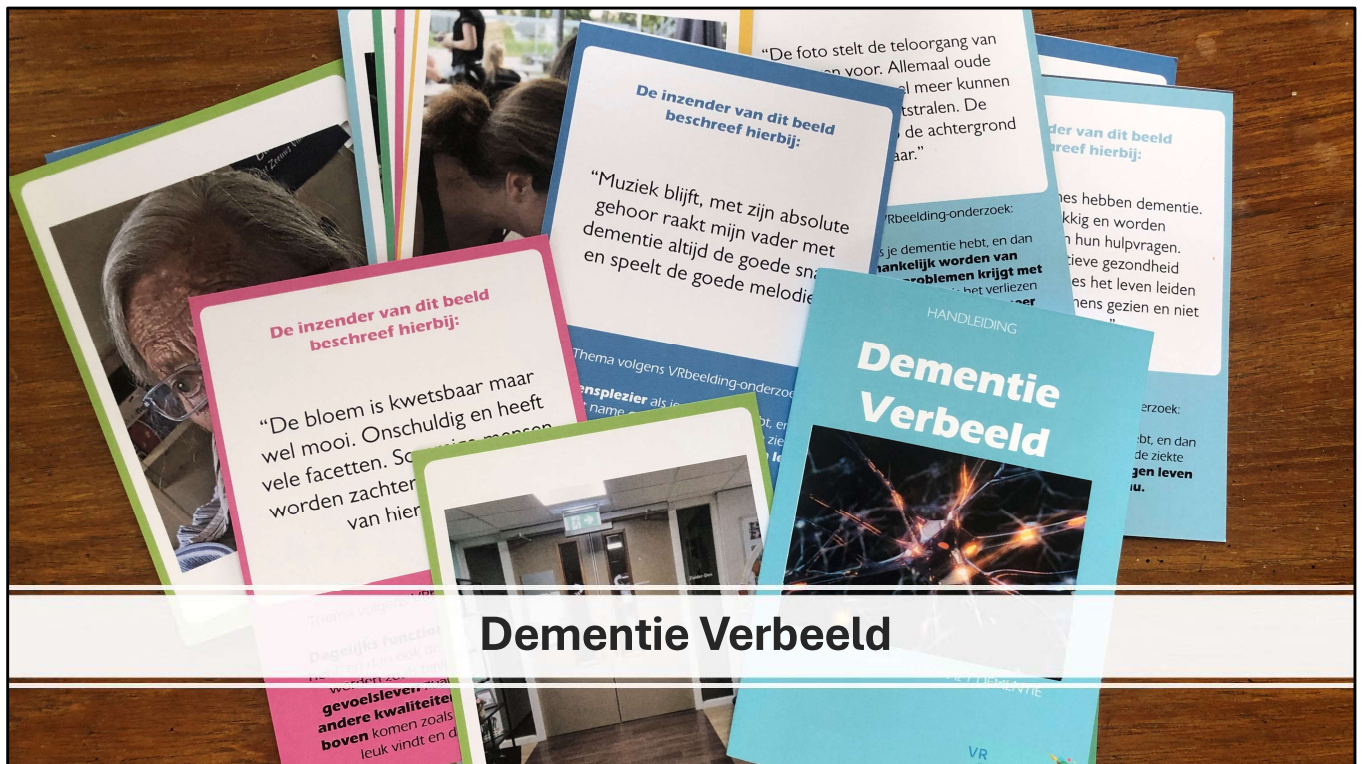
Sta in een kring en vraag iedereen om de beurten (popcorn-gewijs, dus niet rijtje langs) een stap naar voren te doen en te vertellen waar hij/zij 's ochtends voor op staat. Dan vraag je of anderen hier ook 's ochtends voor op staan. Zij mogen ook stapje naar voren doen. Daarna allemaal weer een stapje terug. En dan doet de volgende een stap naar voren. Totdat iedereen is geweest. Trainers doen ook mee. Laat iedereen ter kennismaking naam en functie noemen bij het naar voren stappen.

Check-in 'weet je wat voor jezelf zingevend is?'

Kort de koppeling naar zingeving uitvragen bij deelnemers: wat is voor jezelf zingevend?

Kijk of er al verschil is tussen alledaagse zingeving en existentiële zingeving; evt. op terugkomen in onderdeel 'introductie op zingeving en dementie'.

Beeld: Windesheim, project VRbeelding

Gesprekskaarten Dementie Verbeeld

Reflectie op eigen beeld over dementie

- Laat elke deelnemer een foto kiezen van de gesprekskaartenset Dementie Verbeeld. Deze gesprekskaarten (evt. banners) nodigen uit om na te denken welk beeld je hebt over leven met dementie en het gesprek erover te voeren.
- Vraag uit: Wat betekent dat beeld voor hoe jij omgaat met mensen met dementie, en hoe jij een goed en zinvol leven met dementie ondersteunt?

Zingeving en dementie; een introductie

Beeld: [Notenbalk-COMPRESSED.jpg \(2560×1709\)](#)

De invulling van dit onderdeel en de slides kunnen worden aangepast naar wens van de trainer (geestelijk verzorger).

Wat andere disciplines graag willen weten van geestelijk verzorgers: wat is zingeving, wat zijn levensvragen, wat doet een geestelijk verzorger (anders dan andere professionals), welke/hoe kun je zingevingsvragen herkennen bij mensen met dementie en mantelzorgers, hoe kun je erover in gesprek gaan (tools/gesprekshulpen), wat kun je doen om daarbij te ondersteunen? Deze onderwerpen moeten terugkomen.

Beeld: Word stock-foto

Wat is zingeving? Verken het beeld over zingeving en levensvragen bij de deelnemers.

Vraag aan deelnemers: wat versta jij onder zingeving? Kun je voorbeelden noemen van levensvragen?

Zingeving op diverse niveaus

- **Behoeften – Vragen – Bronnen**
  - Iets bijdragen, iets doorgeven
  - Bijzondere ervaringen
  - Gezien, erkend, gewaardeerd worden
  - Regie op eigen leven
  - Begrijpen, verklaren, accepteren
  - Verbondenheid, relaties
  - Levensbeschouwing
- **Alledaags – existentieel**

Beelden: Word stock-foto's

Wat is zingeving?

Relateer de antwoorden van de deelnemers op deze vraag aan diverse niveaus.

Vanuit onderzoek en in de praktijk worden verschillende definities en verschillende indelingen gebruikt.

Zingeving is een breed begrip. Zingeving is multidimensionaal.

Definities kunnen kort zijn: *'Datgene dat je doet, denkt of gelooft om betekenis te geven aan het leven'* (ZonMw, 2019)

Definities kunnen lang zijn: *'Zingeving is een individuele perceptie, begrip of geloof over het eigen leven en de activiteiten en de waarde die daaraan wordt toegeschreven... Zingeving gaat over engagement of de betrokkenheid bij doelen of een zingevingskader over het daarop volgende gevoel van vervulling of tevredenheid, of het gebrek daaraan.'* (Brandstätter, Baumann, Borasio & Fegg 2012)

Je kunt onderscheid maken tussen:

- Zingevingsbehoeften
- Zingevingsvragen
- Zingevingsbronnen

Waar of wanneer zingevingsvragen aan het licht komen

**“De diagnose... dat is echt wel een breuk in je leven.
En vanaf dat moment ga je beseffen dat het een terugtrekkende beweging is.
Dat je moet accepteren dat er steeds minder dingen gaan,
maar dat je er wel over moet communiceren.”**

(Man met dementie, interview door student in leernetwerk zinging in de dementiezorg en -ondersteuning)

Beelden: Word stock-foto's

Waar of wanneer zingevingsvragen zich manifesteren

Hierbij kun je vertellen waar of wanneer zingevingsvragen of levensvragen zich kunnen manifesteren.

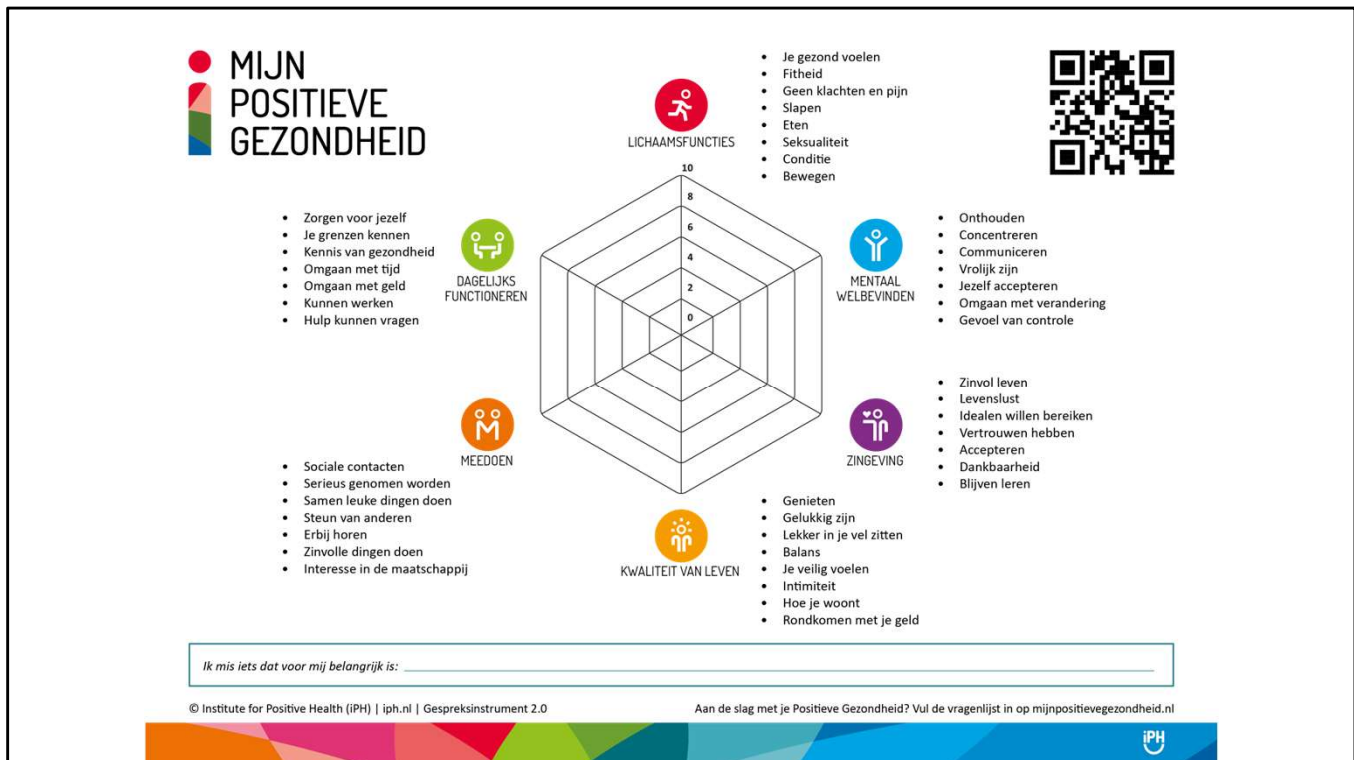
Als je vast of gevangen komt te zitten.

Bij een bepaalde breuk in je leven. Een scheur.

Als je te maken hebt met afscheid.

En vul gerust aan met meer voorbeelden...

Beeld: vrij te gebruiken

Zingeving is een belangrijke pijler in gezondheid en psychologisch functioneren van mensen.

Het is daarom ook een pijler in het spinnenweb van Positieve Gezondheid.

Veel mensen in gezondheid en welzijn kennen dit model.

(Hiermee kun je aansluiten bij de deelnemers, wat ze mogelijk al weten en aandacht aan besteden aan zingeving in gesprekken.)

Vraag aan deelnemers:

- Wie gebruikt dit model en op welke manier?
- Wat zijn ervaringen met het bevragen van mensen op de pijler zingeving?

Het is een bekend model binnen zorg en welzijn. Het helpt om o.a. zingeving bespreekbaar te maken.

Daarbij zie je ook dat zingeving-gerelateerde onderwerpen ook bij andere onderwerpen terugkomen. Bijvoorbeeld onder de pijler meedoen.

Het is even de vraag in hoeverre dit model bij gebruik in de praktijk ruimte laat voor de meer ‘onoplosbare vragen’, de existentiële vragen.

Voor dat type vragen kan het Diamantmodel gebruikt worden.

Beelden uit:

[Boekje-In-gesprek-over-levensvragen-autochtoon-2022.pdf](#)

[Boekje-In-gesprek-over-levensvragen-beginnende-dementie-2022.pdf](#)

Diamantmodel

Deze figuren kun je gaan toelichten, met eigen voorbeelden. Je kunt kiezen uit één van deze modellen, beide, of een ander plaatje van het Diamantmodel wat bij jezelf past. Benoem in elk geval wel het bestaan van het Diamantmodel en vrij beschikbare boekje voor mensen met beginnende dementie.

Voorbeelden (die je eventueel met zelf te maken aanvullende slides met sprekende beelden kunt toelichten):

- Ik – ander: in gesprekken niet meer meedoen. (bv. een beeld van dinerende mensen) Ruimte voor de positieve/negatieve kanten van het gevoelsleven. Eigenwaarde; hoe je jezelf kan zijn.
- Doen – laten: dingen die je niet meer kunt of niet meer mag. (bv. een beeld van autorijden) Ruimte voor desoriëntatie en oriëntatie bij keuzes en invulling. Oriëntatie: wat je wel en niet wil doen.
- Vasthouden – loslaten: vasthouden aan een bepaald ritme waardoor het moeilijk is om met iemand samen te leven. (bv. een beeld van een klok) Ruimte voor disbalans in relaties. Tijdreis: de betekenis van herinneringen.

- Herinneren – vergeten: wat je te doen hebt zolang je nog wel dingen kunt herinneren. (bv. een beeld van een ingelijste foto) Ruimte voor de negatieve/positieve kanten van herinneringen die opkomen. Bakken, anker: wat steun geeft.
- Geloven – weten: (bv. een beeld van een vuurtoren op open zee) Ruimte voor het wegvallen en vinden van gronding.

“Zingevingsvragen liggen zelden voor op de tong bij mensen.

Niemand belt van ‘ik heb nu een zingevingsvraag’, dat gebeurt niet.

Dus je moet ze tevoorschijn luisteren.

Dat zeg ik wel eens, je moet ze niet uit nieuwsgierigheid, maar uit professionele nieuwsgierigheid tevoorschijn leven.”

(geestelijk verzorger, interview door student in leernetwerk zingeving in de dementiezorg en -ondersteuning)

Geestelijke verzorging

- Professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing (vaak adresseren van vragen zonder oplossing, waarin mensen vastlopen)
- Geestelijk verzorgers komen in beeld als de vanzelfsprekende orde van het alledaagse leven wordt doorbroken...
- ...op zoek naar wat de cliënt kracht en inspiratie geeft, aansluitend bij diens levensverhaal en levensbeschouwelijke achtergrond.

Beelden: Word stock-foto's

Wat is geestelijke verzorging?

Je kunt als trainer zelf accenten leggen en woorden kiezen voor hoe je geestelijke verzorging en wat een geestelijk verzorger doet wilt uitleggen/toelichten.

Pas deze slides aan met beelden en woorden hoe het bij jouw verhaal past.

Maar let op:

- Gebruik zo min mogelijk abstract taalgebruik
- Zorg dat je het onderscheid van GV t.o.v. andere disciplines helder en concreet kunt vertellen (bv. alle professionals hebben 'open' gesprekken)
- En inspireer deelnemers met mogelijke gespreksmodellen die hen evt. houvast kunnen bieden in gesprekken (weten wat ze kunnen vragen, wat er kan spelen, waar dat mee te maken heeft).

Positie geestelijke verzorging

- **Oorspronkelijk;**
  - Binnen instellingen: ziekenhuis, verpleeghuis, gevangenis, leger, ...
  - Verbonden aan levensbeschouwing: dominee, pastoor, imam, pandit, humanistische raadsman/vrouw, ...
- **Hedendaags;**
  - Óók thuis (aangesloten bij centrum voor levensvragen)
  - Niet (per se) gebonden aan levensbeschouwing

Beeld: Word stock-foto

Licht hier ook toe hoe je omgaat met cultuursensitiviteit en cultuurspecificiteit.

Wat doet een geestelijk verzorger

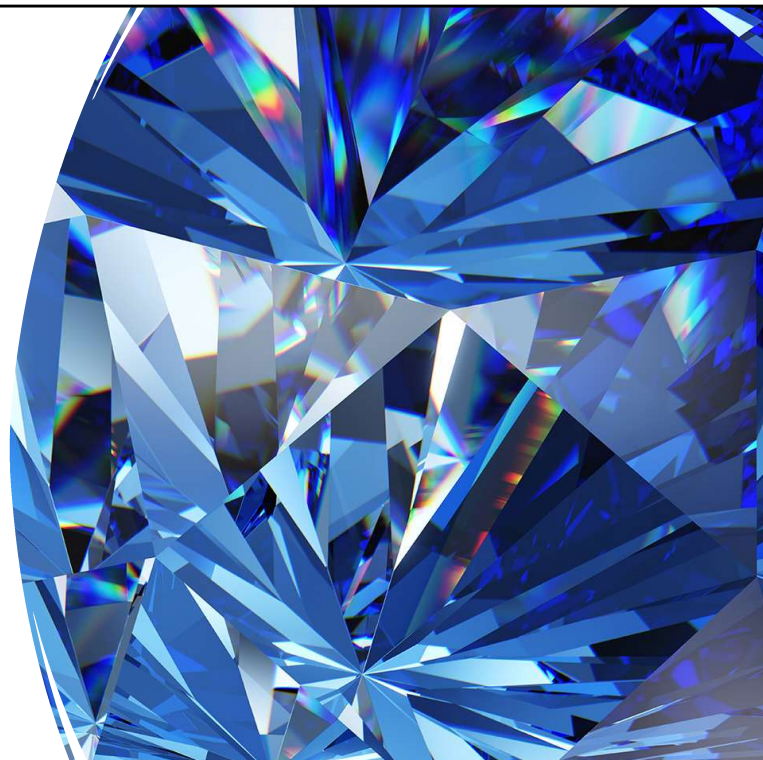

Voor inwoners:

- Individuele gesprekken
- Rituelen
- Groepsbijeenkomsten

Voor professionals/vrijwilligers:

- Trainingen
- Moreel beraad / intervisie
- Multidisciplinair overleg
- Collegiale consultatie

Beeld: Word stock-foto

Aangeven: mogelijkheden van subsidieregeling GV-thuis. Bv. 5 gesprekken zonder kosten.

Beeld: Word stock-foto

Formuleer je hoofdboodschap. Zoek daar een passend beeld bij.

De hoofdboodschap zou kunnen zijn: geestelijke verzorging houdt in dat we samen zoeken naar wat de vraag achter de vraag precies is.

Daarbij kijkt een geestelijk verzorger heel goed met wie hij/zij in gesprek gaat, en ook of je soms iets anders moet vinden dan een gesprek.

Licht hier ook toe hoe je omgaat met cultuursensitiviteit en cultuurspecificiteit; en wat de boodschap aan deelnemers is als het gaat om cultuursensitieve zingevingszorg bieden.

Omgaan met mensen met dementie: een introductie

Beeld: [BT26302.jpg \(1417×946\)](#)

De invulling van dit onderdeel en de slides kunnen worden aangepast naar wens van de trainer (casemanager dementie).

Wat andere disciplines graag willen weten van casemanagers dementie: hoe ga je in gesprek met mensen met dementie?

De volgende onderwerpen moeten daarom tenminste terugkomen:

1. Wat dementie grofweg gezien is: zoveel vormen, zoveel uitingen; niet per se nodig om biomedisch gezien alle vormen te kennen. Wees je bewust van je eigen beelden over dementie en laat die beelden een gesprek niet in de weg zitten.
2. Hoe dementie een gesprek (over zingeving) kan beïnvloeden (bv. vertraagde informatieverwerking). Dat open vragen stellen hierin het meest belangrijk is. Dat mensen met dementie niet per se anders zijn dan mensen om mee te praten. Verken:
  1. op welke manier dementie zich uit bij iemand, waar iemand meest last van heeft en
  2. wat deze symptomen / de dementie voor iemand betekent.
3. Taal is heel belangrijk in de zingevingszorg, maar taal kan ook lastig zijn voor

specifiek mensen met dementie. Ga in op hoe je hiermee om kunt gaan, bijvoorbeeld door gebruik van creatieve vormen om te kunnen uiten, of om gesprekken te prikkelen. Bv. wandelen, muziek, beeldmateriaal, voorwerpen, schilderen, etc.

4. Wat aandachtspunten zijn t.a.v. cultuursensitief en cultuurspecifiek werken in de dementiezorg en -ondersteuning. Hoe de ziekte en de symptomen ervaren worden wordt ook cultureel bepaald.

Wat is dementie eigenlijk?

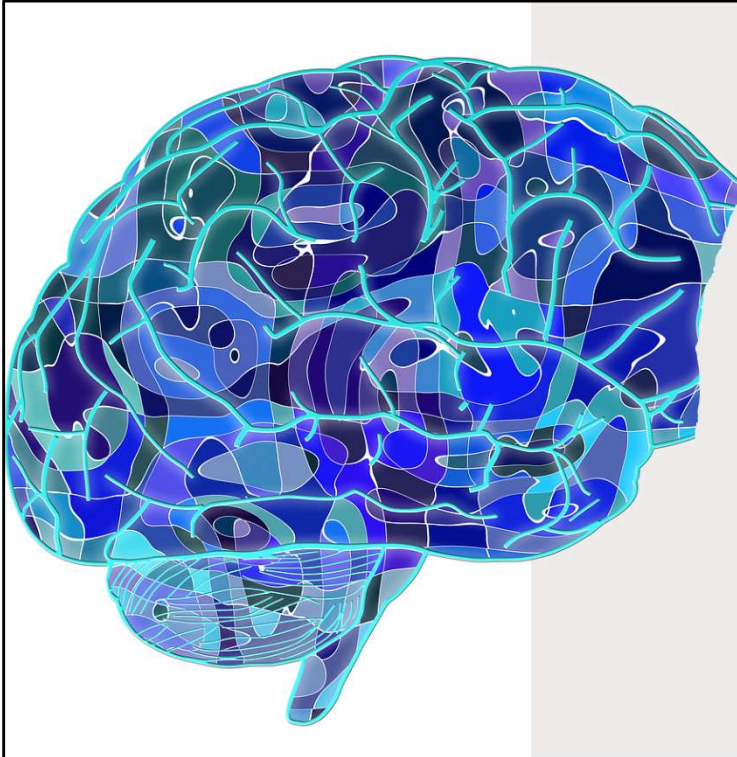
- Een ziekte
- Iets wat je kan krijgen als je oud bent
- Dan gaat je geheugen achteruit en vergeet je van alles
- Eerst vergeet je de nieuwste dingen en dan ga je steeds verder achteruit in de tijd en je herinneringen

Beeld: stock-foto

Wat is dementie eigenlijk?

Wat zijn beelden van deelnemers over wat dementie is? Eventueel uitvragen voordat je de tekst toont. De punten die hier benoemt staan, zijn waarschijnlijk de beelden die mensen bij dementie hebben.

Dementie:

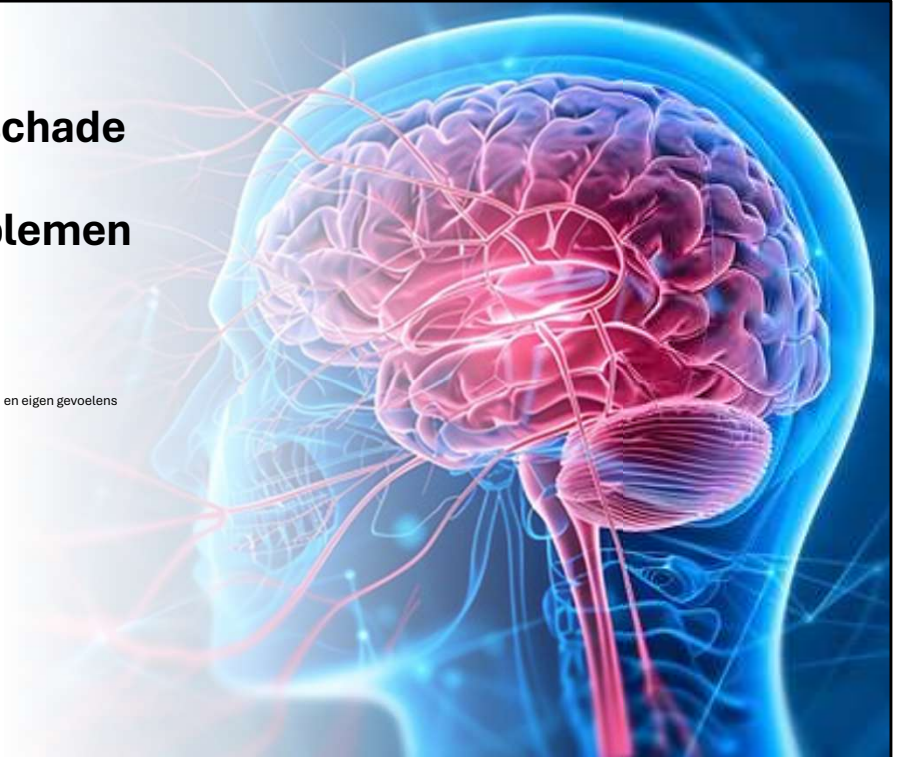
- **Is een verzamelnaam voor een bundeling van symptomen veroorzaakt door een niet te stoppen proces van degeneratie van de hersenen als gevolg van een ziekte**
- Komt voort uit verschillende ziekten die verschillende symptomen veroorzaken
- Laat op verschillende leeftijden, verschillende symptomen zien bij dezelfde ziekte
- Gaat vaak gepaard met geheugenverlies maar niet altijd
- Komt bij alle leeftijden voor maar het meest vaak bij ouderen

Beeld: [Hersenen Biologie Abstract Grote - Gratis afbeelding op Pixabay](#)

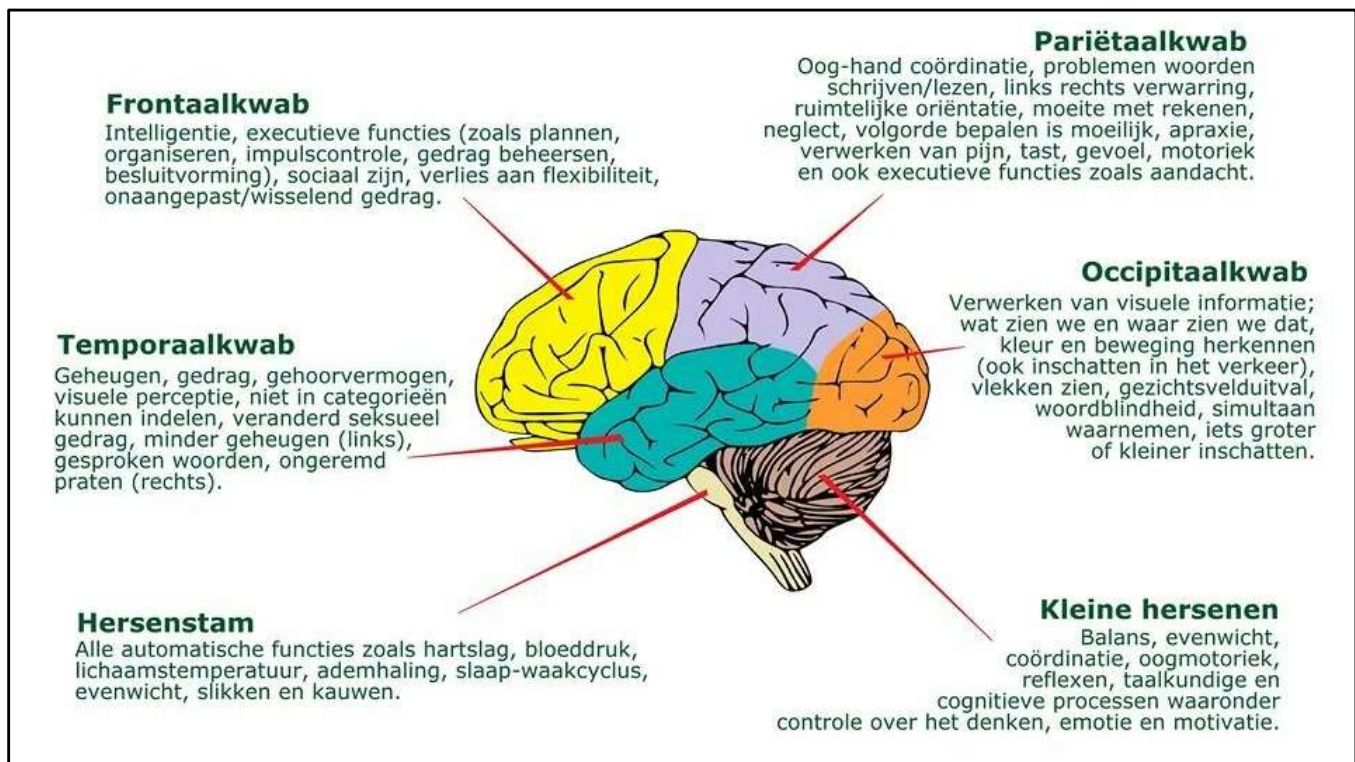

Gevolgen van breinschade door dementie, naast geheugenproblemen

- Problemen met taal
- Problemen met rekenen
- Problemen met herkennen van sociale signalen en emoties
- Problemen met het interpreteren van- en reguleren van prikkels en eigen gevoelens
- Problemen met het inschatten van oorzaak en gevolg
- Geen inzicht in eigen functioneren
- Problemen bij aansturen van ledematen en balansproblemen
- Verlies van de fijne motoriek
- Onvoorspelbaar en onverklaarbaar schokken van ledematen
- Onverklaarbare kriebels, prikkels en pijnen in het lichaam
- Krachtverlies
- Afasie en apraxie
- Verandering van gedrag
- Verandering van smaak
- ...

Beeld: Premium Photo | A blue image of a brain with the brain labeled with the name of the brain

Beeld: www.hersenletsel-uitleg.nl/product/384750/hersenkwabben-neurologie-anatomie

Dementie kan verschillende delen van de hersenen aantasten, met gevolgen voor de functies die bij die hersengebieden horen.

In gesprek met de mens met dementie

Randvoorwaarden; rust

- Rustige omgeving liefst naar voorkeur van gesprekspartner (evt. ga je wandelen)
- Voorkom storende afleiding
- Neem tijd om af te stemmen en de passende sfeer te krijgen
- Zorg dat je niet steeds hoeft op te staan om iets te pakken en je telefoon jullie niet stoort
- Neem de ander serieus en behandel deze als gelijke
- Geef aan als je het niet begrijpt en vraag om uitleg

Beeld: [Free Photo | Beautiful linden alleys in the autumn park along the river. Warm autumn evening, golden sunset light on the paths of the park. Calm evening walks](#)

In gesprek met de mens met dementie

Als je niet snel informatie kan verwerken:

- Vertraag
- Eén (korte) vraag tegelijk
- Wacht en kijk naar de reactie
- Wacht nog even en kijk naar de reactie
- Wacht nog een beetje langer en kijk naar de reactie
- Herhaal dezelfde vraag maar anders
- Gebruik voorwerpen of beeldmateriaal

In gesprek met de mens met dementie

- **Eerlijk liegen** (confabuleren)

Het invullen van gaten in een verhaal, we doen het allemaal

Accepteer dat niet alles in het gesprek zal kloppen

- **Ga mee met het onverwachte en laat je verrassen**

- **Gebruik humor**

- **Check of je het over hetzelfde hebt**

- **Cultuursensitiviteit**

Beeld: [Tovertafel-20-maart-56lowress-kopie-scaled.jpg \(2560×1707\)](#)

[Free Photo | Group of diverse people with joining hands teamwork](#)

zwolleDOET!

hogeschool
Windesheim

wijZ
welzijn

NETWERK DEMENTIE
IJssel- EN VECHTSTROMEN

Deze training is ontwikkeld door het leernetwerk zingeving en dementie, waaraan de volgende partijen deelnamen: ZwolleDoet!, WijZ, Centrum voor Levensvragen Overijssel, lectoraat Goed Leven met Dementie van Hogeschool Windesheim, Netwerk Dementie IJssel-Vecht. Het leernetwerk is onderdeel van de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging, getrokken door de Universiteit voor Humanistiek.

De Kenniswerkplaats is een samenwerking tussen onderzoeks-, onderwijs- en praktijkorganisaties met als doel het ontwikkelen en samenbrengen van kennis rondom geestelijke verzorging en zingeving in de thuissituatie. Zij is mogelijk gemaakt met subsidie van ZonMw (dossiernummer: 10050042110002.)

